

PRZESTĘPSTWA ZNIEWAŻENIA POMNIKA LUB INNEGO MIEJSCA PUBLICZNEGO URZĄDZONEGO W CELU UPAMIĘTNIENIA ZDARZENIA HISTORYCZNEGO LUB UCZCZENIA OSOBY (ART. 261 K.K.)

DOI: 10.26399/iusnovum.v12.1.2018.11/m.mozgawa-saj

MARTA MOZGAWA-SAJ*

1. Przepęstwa z art. 261 k.k. stosunkowo rzadko pojawiają się w polskiej rzeczywistości. Jak pokazują statystyki policyjne w roku 2010 było to 36 przestępstw stwierdzonych, w 2011 – 46, w 2012 – 52, w 2013 – 64, w 2014 – 72, w 2015 – 54, w 2016 – 53¹. Siegając do zdarzeń z ostatnich lat, warto wspomnieć choćby o przypadku znieważenia w sierpniu 2017 r. pomnika rotmistrza Witolda Pileckiego na Promenadzie Staromiejskiej we Wrocławiu², przez grupę młodych ludzi, którzy leżeli na wieńcach złożonych pod tym pomnikiem³, a zdjęcie obrazujące ich czyn opublikowane zostało w Internecie. W kwietniu 2017 r. w Gdańsku nietrzeźwy 21-latek rozbił tablicę informacyjną stanowiącą element pomnika Danuty Siedzikówny ps. Inka⁴. W październiku 2014 r. sprawczyni znieważyla Pomnik Pamięci Żydów Częstochowian wylewając nań lakier do paznokci⁵. Nieletni sprawca czynu karalnego usłyszał zarzut znieważenie pomnika, po tym jak w 2016 r. w Stargardzie

* dr, adiunkt w Katedrze Postępowania Karnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; marta.mozgawa@wp.pl

¹ <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestępstwa-przeciwno-13/63617,Znieważenie-obiektow-o-znaczeniu-symbolicznym-art-261.html> (dostęp: 20.12.2017).

² <https://www.wprost.pl/kraj/10072297/Znieważenie-pomnika-Pileckiego-Pieta-i-Tarczyński-donosza-do-prokuratury-i-zadają-scigania-sprawców.html> (dostęp: 20.12.2017).

³ Na fotografii widoczne jest sześć osób leżących na wieńcach. Dwie z kobiet uwidocznionych na zdjęciu trzymają w zębach kwiat, inna ma kokardę z wieńca na głowie.

⁴ <https://www.tvn24.pl/pomorze,42/gdansk-zniszczył-pomnik-inki-bo-był-pijany,734630.html> (dostęp: 20.12.2017).

⁵ <https://slask.onet.pl/skazana-za-znieważenie-pomnika-pamięci-żydów-częstochowian/wzxg3z> (dostęp: 20.12.2017).

wszedł na Pomnik Papieża Jana Pawła II i wykonane zdjęcie zamieścił na portalu społecznościowym⁶. W czerwcu 2017 r. w Gdańsku sprawca wyrwał jedną z figur pomnika Kindertransportów, po czym odstawił ją na bok i pozował do zdjęć⁷. Tego typu sytuacje (często nagłaśnianie przez środki masowego komunikowania, a w szczególności przez Internet), zazwyczaj spotykają się z bardzo silnym negatywnym oddźwiękiem społecznym, niekiedy wywołując ożywione dyskusje odnośnie do poziomu kultury społeczeństwa i potrzeby właściwej prawnokarnej reakcji na zachowanie sprawców takich czynów.

2. W kodeksie karnym z 1932 r. brak było odpowiednika dzisiejszego art. 261 k.k. z 1997 r.⁸. W dekrete z 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (tzw. mały kodeks karny) – jak się zdaje – po raz pierwszy mamy do czynienia z kryminalizacją znieważenia pomnika. I tak art. 25 (umieszczony w rozdziale II „Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu”) stanowił, iż kto znieważa, uszkadza lub usuwa wystawione publicznie: 1) godło, chorągiew, lub inny znak państwowy polski lub państwa sprzymierzonego; 2) pomnik lub inne dzieło, wzniesione w celu uczczenia lub upamiętnienia zdarzeń lub osób, podlega karze więzienia do lat 5 lub aresztu⁹. Bardziej kazuistyczna konstrukcja została zastosowana w projekcie k.k. z 1956 r., gdzie art. 241 § 1 kryminalizował zachowanie w postaci znieważania, niszczenia lub uszkadzania pomnika lub innego dzieła wystawianego publicznie w celu uczczenia lub upamiętnienia zdarzeń albo osób szczególnie zasłużonych dla narodu Polskiego lub międzynarodowego ruchu robotniczego (pod groźbą kary pozbawienia wolności od roku do lat 5). Paragraf drugi art. 241 przewidywał taką samą karę dla sprawcy znieważającego grób żołnierza wojska polskiego albo sojuszniczego albo osoby szczególnie zasłużonej dla Narodu Polskiego lub międzynarodowego ruchu robotniczego. Czyny zabronione z art. 241 zostały umieszczone w rozdziale XIX projektu z 1956 r. („Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu”). W art. 412 § 2

⁶ <http://www.stargard.policja.gov.pl/zst/dzialania-policji/aktualno/7047,Uslyszalzarzut-za-zniewazenie-pomnika-Papieza.html> (dostęp: 20.12.2017).

⁷ <http://gdansk.naszemiasto.pl/artukul/uszkodzil-pomnik-kindertransportow-w-gdansk-zostal-4160020,artgal,t,id,tm.html> (dostęp: 20.12.2017).

⁸ Zdaniem A. Błachnio jedyną możliwością wniesienia oskarżenia w takim przypadku było zachowanie sprawcy, który znieważając pomnik, jednocześnie łżył lub wyszydzał naród albo państwo polskie bądź też znieważał godło, chorągiew, banderę, flagę, sztandar lub inny polski znak państwowy albo znak taki wystawiony publicznie uszkadzał lub usuwał (art. 153 k.k. z 1932 r.). A. Błachnio, *Przestępstwo znieważenia pomnika na gruncie kodeksu karnego*, PS 3/2017, s. 103.

⁹ Blżej na temat tych przestępstw por. M. Siewierski w: J. Bafia, L. Hochberg, M. Siewierski, *Ustawy karne PRL. Komentarz*, Warszawa 1965, s. 52. Jak pisał M. Siewierski: „w pkt. 2 art. 25 z ochrony prawnej korzystają jedynie pomniki wzniesione w Polsce Ludowej przez władze, przez organy państwowe lub przez organizacje społeczne dla uczczenia zdarzeń lub pamięci osób na to zasługujących w opinii publicznej. To samo dotyczy pomników dawniej wzniesionych. Natomiast z ochrony z art. niniejszego nie mogą korzystać np. pomniki nagrobkowe osób prywatnych. Ich zniszczenie podpada nadal pod przepis art. 263 k.k., jako zniszczenie rzeczy, albo też pod art. 168 k.k., jeżeli stanowi znieważenie miejsca spoczynku zmarłego.” M. Siewierski, [w:] *Ustawy...*, s. 52, iedm, *Kodeks karny. Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu. Zaocny kurs „Prawo karne – nowe kodeksy”*, skrypt nr 16, Warszawa 1970, s. 19.

projektu k.k. z 1963 (umieszczonym w rozdziale XXXIII „Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu”) przewidziano karalność znieważania, uszkodzania lub usuwania pomnika, wizerunku lub innego podobnego dzieła wystawionego publicznie przez państwo lub społeczeństwo w celu upamiętnienia zdarzeń historycznych lub zasług człowieka (pod groźbą kary pozbawienia wolności do lat 2). Z kolei paragraf pierwszy art. 412 kryminalizował znieważanie godła, flagi, sztandaru, bandery lub innego ustalonego przez ustawę polskiego znaku państwowego albo uszkodzanie lub usuwanie takiego znaku wystawionego publicznie. Na uwagę zasługuje fakt, że – stosownie do art. 412 § 3 projektu – usiłowanie przestępstw określonych w § 1 i 2 było karalne¹⁰. W projekcie z 1966 r. analizowane przestępstwo zostało ujęte w art. 280 § 2 mówiącym o znieważaniu pomnika lub innego dzieła wystawionego publicznie w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby (i zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3). Art. 280 § 1 kryminalizował natomiast znieważanie, uszkodzanie lub usuwanie wystawionego publicznie godła, sztandaru, chorągwi, flagi, bandery lub innego polskiego znaku państwowego albo symbolu międzynarodowego ruchu robotniczego. Czyny zabronione z art. 280 zostały umieszczone w rozdziale XXXII („Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu”). Identyczne ujęcie jak w projekcie z 1966 r. zostało przyjęte w kolejnym projekcie (z roku 1968). I tak art. 291 § 2 mówił o znieważaniu pomnika lub innego dzieła wystawionego publicznie w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby (pod groźbą kary pozbawienia wolności do lat 3), zaś art. 292 § 1 kryminalizował znieważanie, uszkodzanie lub usuwanie wystawionego publicznie godła, sztandaru, chorągwi, flagi, bandery lub innego polskiego znaku państwowego albo symbolu międzynarodowego ruchu robotniczego. Czyny zabronione z art. 292 zostały umieszczone w rozdziale XXXVII („Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu”). W tym samym brzmieniu znalazły się one w k.k. z 1969 r., z tym tylko, że pod numerem art. 284¹¹ (zaś rozdział „Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu” otrzymał numer XXXVI¹²). W projekcie kodeksu karnego z 5 marca 1990 r. znieważenie pomnika znalazło się w art. 283 (w rozdziale XXXVII „Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu”), w takim samym ujęciu jak na gruncie k.k. z 1969 r. („Kto znieważa pomnik lub inne dzieło wystawione publicznie w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub

¹⁰ Stosownie do art. 29 § 1 projektu usiłowanie przestępstwa było karalne, jeżeli czyn zagrożony był karą pozbawienia wolności powyżej lat 3 albo jeżeli przepis szczególnie przewidywał karalność usiłowania.

¹¹ Art. 284 § 1. Kto znieważa, uszkodza lub usuwa wystawione publicznie godło, sztandar, chorągiew, flagę, banderę, inny znak państwowy polski lub państwa sprzymierzonego albo symbol międzynarodowego ruchu robotniczego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 2. Kto znieważa pomnik lub inne dzieło wystawione publicznie w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby, podlega karze pozbawienia wolności do lat 2, ograniczenia wolności albo grzywny. § 3. Przepis § 1 stosuje się w razie popełnienia czynu na szkodę państwa sprzymierzonego, jeżeli państwo to zapewnia wzajemność. Art. 284 § 3 został dodany przez art. 1 pkt 6 ustawy z dnia 29 maja 1989 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego, prawa o wykroczeniach oraz innych ustaw (Dz.U.89.34.180) z dniem 6 czerwca 1989 r.

¹² Por. bliżej na ten temat M. Siewierski, *Kodeks...*, s. 18–19.

uczczenia osoby, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności¹³), a różnica pojawia się jedynie w sankcji.

Na gruncie k.k. z 1997 r. analizowane przestępstwo otrzymało bardzo zbliżone brzmienie jak w art. 284 § 2 k.k. z 1969 r. I tak stosownie do art. 261 „Kto znieważa pomnik lub inne miejsce publiczne urządzone w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności”. Widać zatem, że odmienność zawiera się w przedmiocie czynności wykonawczej; o ile w art. 284 § 2 k.k. z 1969 r. był to „pomnik lub inne dzieło wystawione publicznie”, to na gruncie art. 261 chodzi o „pomnik lub inne miejsce publiczne...”. Tak samo, jak we wszystkich poprzednich kodeksach karnych (i projektach) zostało ono zawarte w rozdziale grupującym przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu (rozdział XXXII). Zwraca uwagę bardzo istotne złagodzenie sankcji przewidzianej w analizowanym przepisie; zrezygnowano bowiem z kary pozbawienia wolności, pozostawiając jedynie grzywnę i karę ograniczenia wolności. Gdy chodzi o odpowiednik art. 284 § 1 k.k. z 1969 r. (znieważanie, uszkadzanie, usuwanie godła, sztandaru itd.) to w k.k. z 1997 r. znalazł się on w art. 137¹⁴ (rozdział XVII „Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej”).

3. Rodzajowym przedmiotem ochrony jest porządek publiczny, „w tym te jego przejawy, które łączy się z występowaniem w przestrzeni publicznej pomników i miejsc pamięci, które powinny być postrzegane jako wyraz wspólnej woli uczczenia pewnych osób i zdarzeń¹⁵”. Indywidualnym przedmiotem ochrony jest cześć oddawana osobom i zdarzeniom historycznym, upamiętnionym pomnikami lub specjalnie w tym celu urządzonymi miejscami¹⁶. Według innego poglądu indywidualnym dobrem chronionym jest tu szacunek dla miejsc upamiętniających wydarzenia ważne dla historii kraju i osoby zasługujące na szczególną pamięć¹⁷. W doktrynie podkreśla się także, że „ochronie podlegają również uczucia osób dla których dane miejsce, obiekt mają znaczenie symboliczne. Targnięcie się na owe niezwykle istotne, przynajmniej dla części społeczeństwa symbole, może doprowadzić do poważnych niepokojów, a nawet zamieszek. Z tego względu zasadne jest umieszczenie powyższego przepisu w rozdziale poświęconym porządkowi

¹³ Projekt kodeksu karnego (przeznaczony do dyskusji środowiskowej), redakcja z 5 marca 1990 r., Warszawa 1990, s. 87.

¹⁴ § 1. Kto publicznie znieważa, niszczy, uszkadza lub usuwa godło, sztandar, chorągiew, banderę, flagę lub inny znak państwowy, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej znieważa, niszczy, uszkadza lub usuwa godło, sztandar, chorągiew, banderę, flagę lub inny znak państwa obcego, wystawione publicznie przez przedstawicielstwo tego państwa lub na zarządzenie polskiego organu władzy.

¹⁵ A. Michalska-Warias, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*. T. II, *Komentarz*, Warszawa 2017, s. 418.

¹⁶ Z. Ćwiakalski, [w:] A. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, *Komentarz do art. 117–211a*, Warszawa 2017, s. 571; M. Mozgawa, [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 797; D. Gruszecka, [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 942.

¹⁷ J. Lach, [w:] V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 1121.

publicznemu¹⁸." Jak zauważa R. Krajewski chodzi przede wszystkim o „uczucia patriotyczne, często łączące się z osobistymi przeżyciami Polaków, zwłaszcza starszej generacji. Osoby uczczone pomnikiem lub innym symbolem pamięci zwykle zasłużyły się dla państwa, narodu, społeczeństw lokalnych dzięki swej działalności na różnych polach, w tym społecznym, politycznym, naukowym, oświatowym lub charytatywnym. Bardzo liczne są też miejsca pamięci poświęcone walce, cierpieniu za Naród i za jego niepodległy byt. W konsekwencji, pomimo tego, że art. 261 k.k. odnosi zniewagę do pomnika lub innego miejsca, to chodzi tu w istocie o ochronę uczuć ludzi, dla których przedmioty i miejsca takie mają symboliczne znaczenie.¹⁹” Słusznie podnosi M. Flemming, że nie wartość artystyczna ani materialna obiektu lub przedmiotu ma tu główne znaczenia, a stopień zranienia ludzkich odczuć²⁰.

4. Wyjaśnienia wymagają określenia zawarte w przepisie art. 261 k.k. a mianowicie „pomnik” oraz „inne miejsce publiczne urządzone w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub osoby”. Rozpocząć należy od rozważań dotyczących terminu pomnik. Trzeba zwrócić uwagę, że brak jest legalnej definicji tego określenia, choć słowo pomnik pojawia się w wielu aktach prawnych (i w różnych kontekstach). Według *Słownika Języka Polskiego* pomnik to „dzieło rzeźbiarskie lub architektoniczno-rzeźbiarskie w formie posągu, obelisku, płyty, budowli itp., wzniesione ku czci jakiejś osoby, dla upamiętnienia jakiegoś wydarzenia.²¹” Słownik ten wskazuje jeszcze na inne konteksty rozumienia słowa pomnik (pomnik przyrody, pomnik budownictwa, pomnik kultury, pomnik języka polskiego). Nazwa „pomnik” wywodzi się od staropolskiej formy słowa „pamiętać” – „pomnicie”²². Wracając do aktów prawnych operujących terminem pomnik warto wskazać m.in. na ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami²³, która w art. 15 mówi o pomniku historii²⁴, ustawę z 7 maja 1999 r o ochronie byłych hitlerowskich

¹⁸ D. Gruszecka, [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks...*, s. 942.

¹⁹ R. Krajewski, *Prawnokarna ochrona pomników i innych miejsc publicznych powstałych dla upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby*, WPP 3/2010, s. 97.

²⁰ M. Flemming, [w:] M. Flemming, W. Kutzman, *Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu. Rozdział XXXII Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 1999, s. 99.

²¹ M. Szymczak (red.), *Słownik Języka Polskiego*, t. II, Warszawa 1984, s. 795. Por. też W. Szolginia, *Architektura*, Sigma NOT, Warszawa 1992, s. 126.

²² https://pl.wikipedia.org/wiki/Pomnik#cite_note-1 (dostęp: 20.12.2017).

²³ Dz.U. 2014.1446 t.j. z dnia 2014.10.24.

²⁴ 1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice.

2. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, o którym mowa w ust. 1, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków.

3. Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania.

4. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjętej w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. (Dz.U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190 i 191).

obozów zagłady²⁵, która w art. 2 wymienia pomniki zagłady²⁶; ustawę z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody²⁷, która w art. 40 definiuje pomniki przyrody²⁸. Należy wspomnieć również, że w polskiej rzeczywistości funkcjonuje (bądź funkcjonowało) wiele innych budynków czy instytucji, które w swojej nazwie miały określenie pomnik (np. Pomnik – Centrum Zdrowia Dziecka w Warszawie; Zamek Królewski w Warszawie – Pomnik Historii i Kultury Narodowej²⁹). Jedynie na marginesie warto dodać, że w myśl obowiązującego prawa budowlanego (ustawa z 7 lipca 1994 r.) pomnik jest „budowlą” (art. 3 pkt. 3), w związku z czym poddany jest wszelkim rygorom dotyczącym budowli. Wszystko to powoduje, że niełatwym zadaniem jest określenie, o jaki rodzaj pomnika chodzi ustawodawcy w art. 261 k.k. (choć niewątpliwie nie wchodzi tu w grę pomniki przyrody). Sytuacja jest tym trudniejsza, iż współcześnie wydaje się, że określenie pomnik ma nieco szersze znaczenie niż jego dosłowne, językowe ujęcie. Trudno jest bowiem zgodzić się z tym, że pomnik musi służyć wyłącznie upamiętnieniu jakiejś osoby lub wydarzenia (choć zazwyczaj tak jest). Gdy chodzi o osoby, to zazwyczaj są one ściśle skonkretyzowane, wymieniane z imienia i nazwiska (np. pomnik Fryderyka Chopina, Marii Curie-Skłodowskiej), choć nie można również wykluczyć przypadków, że dotyczą one grupy osób (znanych personalnie – np. Pomnik Obrońców Poczty Polskiej w Gdańsku³⁰, Pomnik Obrońców Lublina³¹), bądź też bliżej niezidentyfikowanych (czy jedynie częściowo zidentyfikowanych) mniejszych lub większych grup ludzi (np. Pomnik Powstania Warszawskiego, Grób – Pomnik Nieznanego Żołnierza w Warszawie). Coraz częstsze są jednak przypadki, kiedy to pomniki stawiane są zwierzętom, niekiedy

²⁵ Dz.U. 2015.2120, t.j.

²⁶ Art. 2. Pomnikami Zagłady są tereny, na których są położone:

1) Pomnik Męczeństwa w Oświęcimiu; 2) Pomnik Męczeństwa na Majdanku; 3) Muzeum „Stutthof” w Sztutowie; 4) Muzeum Gross-Rosen w Rogoźnicy; 5) Mauzoleum Walki i Męczeństwa w Treblince; 6) Muzeum Martyrologiczne – Obóz w Chełmnie nad Nerem; 7) Muzeum Byłego Obozu Zagłady w Sobiborze; 8) były Obóz Zagłady w Bełżcu.

²⁷ Dz.U. 2016.2134 t.j. z dnia 2016.12.23.

²⁸ Art. 40. 1. Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe oraz jaskinie.

2. Na terenach niezabudowanych, jeżeli nie stanowi to zagrożenia dla ludzi lub mienia, drzewa stanowiące pomniki przyrody podlegają ochronie aż do ich samoistnego, całkowitego rozpadu.

3. Minister właściwy do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia, kryteria uznawania tworów przyrody żywej i nieożywionej za pomniki przyrody, kierując się potrzebą ochrony drzew i krzewów ze względu na ich wielkość, wiek, pokrój i znaczenie historyczne, a odnośnie tworów przyrody nieożywionej – ze względu na ich znaczenie naukowe, estetyczne i krajobrazowe.

²⁹ Zarządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 1 kwietnia 2014 r. (Dz. Urz. MKiDN. 2014.21 z dnia 2014.04.02) nazwa ta została zmieniona na Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. Rezydencja Królów i Rzeczypospolitej.

³⁰ Lista obrońców oraz towarzyszących im osób cywilnych dostępna jest pod adresem https://pl.wikipedia.org/wiki/Obrona_Poczty_Polskiej_w_Gda%C5%84sku#Lista_obro.C5.84c.C3.B3w_oraz_towarzysz.C4.85cych_im_os.C3.B3b_cywilnych (dostęp: 20.12.2017).

³¹ Na pomniku tym (zlokalizowanym w Lublinie przy ul. Zana, w pobliżu ul. Namysłowskiego) umieszczono, na pięciu mosiężnych płytach, listę 596 nazwisk.

w ogóle nieistniejącym w rzeczywistym świecie, a będącym jedynie wytworem wyobraźni twórców kultury czy sztuki (np. pomnik Reksia – bohatera kreskówek dla dzieci – w Bielsku-Białej). Gdy chodzi o pomniki prawdziwych zwierząt, to warto wspomnieć o pomniku psa Dżoka³² na Bulwarze Czerwieńskim nad Wisłą w Krakowie, w pobliżu Wawelu i Mostu Grunwaldzkiego czy też o pomniku suczki Camilli (rasy *border collie*) w miasteczku Amatrice w środkowych Włoszech, która to podczas akcji ratunkowej po kataklizmie prowadzonej przez strażaków, pomogła uratować wiele zasypanych osób, jednakże nie przeżyła ran odniesionych w czasie tej akcji³³. W doktrynie rzadko można odnotować wypowiedzi odnośnie do tego, czy ochrona art. 261 dotyczy jedynie pomników ludzi czy też rozciąga się ona również na inne pomniki (np. zwierząt). Zdaniem A. Michalskiej-Warias „Przedmiotem ochrony jest tylko pomnik lub inne miejsce, jeśli mają one uczcić jakąś osobę. Oznacza to, że nie wypełnia znamion analizowanego występkę znieważenie pomnika, który przedstawia np. zwierzę czy jakiś przedmiot lub postać ludzką niemającą swego rzeczywistego historycznego odpowiednika.³⁴” Mniej kategorię zdaje się być w swojej wypowiedzi A. Błachnio stwierdzając, że pojęcie pomnik „(...) nie obejmuje (...) (co do zasady) zwierząt, pomników przyrody, pomników postaci fikcyjnych ani pomników znajdujących się w innych miejscach niż miejsca publiczne”³⁵. Skoro Autorka stwierdza, iż jest tak „co do zasady” może to oznaczać, że dopuszcza jednak wyjątki od niej; niestety nie wskazuje jakie to wyjątki mogłyby wchodzić w grę. Powstaje zatem pytanie czy rzeczywiście ochrona z art. 261 k.k. nie rozciąga się na pomniki zwierząt (przynajmniej tych istniejących w rzeczywistości)? Należy podnieść, że skoro ludzie zdecydowali się postawić zwierzęciu pomnik, oznacza to, że istniały ku temu istotne powody np. w dowód uznania i szacunku za jego miłość do człowieka i wierność (pomnik Dżoka) czy też w dowód wdzięczności za ratowanie istnień ludzkich (pomnik Camilli) czy pomoc człowiekowi w walce z wrogiem (Animals in War Memorial).³⁶ Tak więc jeśli pomnik postawiony

³² Historia Dżoka jest uważana za jedną z legend Krakowa. Opowiada o psie – czarnym mieszancu, którego właściciel w tragicznych okolicznościach zmarł na atak serca w pobliżu Ronda Grunwaldzkiego. Pies czekał tam na swojego pana. Dokarmiany przez mieszkańców Krakowa, budził zdziwienie i sympatię. Po około roku oczekiwania, pozwolił się przygarnąć nowej właścicielce, Marii Müller. Kobieta zmarła w 1998, zaś zwierzę uciekło i wałęsając się po terenach kolejowych zginęło pod kołami jadącego pociągu. Mimo początkowego braku przychylności władz miasta, do powstania pomnika przyczyniło się wiele organizacji (m.in. Krakowskie Towarzystwo Opieki nad Zwierzętami i ogólnopolskie media mające siedzibę w Krakowie), znane osoby (m.in. Z. Wodecki, J. Połomski, K. Piasecki czy K. Cugowski), a także wielu mieszkańców Krakowa. Twórcą rzeźby pomnikowej jest prof. Bronisław Chromy. Odsłonięty 26 maja 2001 r., którego to dokonał pies – owczarek niemiecki o imieniu Kety. https://pl.wikipedia.org/wiki/Pomnik_psa_D%C5%BCoka (dostęp: 20.12.2017).

³³ [http://www.rmfm24.pl/fakty/swiat/news-w-amatrice-odslonieto-pomnik-psa-ratownika-
stanowila-to-co-n,1fd,2432741](http://www.rmfm24.pl/fakty/swiat/news-w-amatrice-odslonieto-pomnik-psa-ratownika-stanowila-to-co-n,1fd,2432741) (dostęp: 20.12.2017).

³⁴ A. Michalska-Warias, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks...*, s. 419.

³⁵ A. Błachnio, *Przestępstwo...*, s. 107.

³⁶ Pomnik znajdujący się w Londynie, na skraju Hyde Parku, upamiętniający zwierzęta służące i poległe pod brytyjskim przywództwem. Zaprojektowany został przez angielskiego rzeźbiarza Davida Backhouse’a, a odsłonięty przez angielską księżniczkę Annę Mountbatten-Windsor, podczas uroczystości 24 listopada 2004 roku. Pomnik wyraża szczególne uznanie dla 60 zwierząt odznaczonych medalem Dickin, w tym 54 biorących udział w II wojnie światowej

realnie istniejącemu zwierzęciu jest wyrazem szacunku dla niego wyrażonym przez człowieka, to dlaczego materialny wyraz tego szacunku miałby być wolny od ochrony prawnokarnej z art. 261 k.k.? Ci, którzy znieważają taki pomnik okazują swoje lekceważenie dla uczuć tych, którzy zdecydowali się na postawienie zwierzęciu pomnika. Oczywiście, trudno jest uznać, że ochrona ta powinna rozciągać się również na pomniki zwierząt nieistniejące realnie (np. pomnik chrząszcza w Szczepreszynie, czy pomnik Reksia w Bielsku-Białej). W takich przypadkach wystarczająca zdaje się być ochrona udzielana na podstawie innych przepisów k.k. i k.w. (np. art. 288 k.k., art. 51 k.w., art. 124 k.w., art. 51 k.w., art. 140 k.w.).

Wracając jeszcze do problematyki pomników postawionych postaciom ludzkim, należy przywołać pogląd M. Flemminga, który słusznie zauważa, że „pomnik o dużej nawet wartości artystycznej lub historycznej, taki jak postaci antycznych bóstw lub mitycznych bohaterów, a także alegoryczne postacie, sytuowane niekiedy w parkach i innych miejscach publicznych, nie podlegają ochronie z art. 261. Takich przypadków dotyczyć mogą przepisy prawa o wykroczeniach.³⁷” Zasadnicza myśl przytoczonej wypowiedzi jest oczywiście słuszna. Jeśli pomnik dotyczy postaci fikcyjnej, nieistniejącej w rzeczywistości, to nie rozciąga się na niego ochrona przewidziana w art. 261 k.k. Nie jest jednak słuszne stwierdzenie, że w takich przypadkach mogą wchodzić w grę jedynie przepisy typizujące wykroczenia, bowiem kwalifikacja czynu sprawcy może dotyczyć również przestępstw (np. art. 288 k.k. – niszczenie lub uszkodzanie rzeczy), art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (niszczenie lub uszkodzanie zabytku).

5. Warunkiem karalności za znieważenie pomnika jest to, aby był on wystawiony publicznie. Taka interpretacja zdaje się być uprawniona z powodu użycia przez ustawodawcę określenie „pomnik lub inne miejsce publiczne...”, a nie sformułowania „pomnik lub miejsce publiczne”. Słowo „inne” zdaje się przesadzać tym, że ustawodawca miał na myśli to, że pomniki również są takowymi miejscami publicznymi (a ściślej, że w takich miejscach publicznych się znajdują). Za taką drogą rozumowania zdaje również przemawiać wykładnia celowościowa. Nie byłoby rzeczą zasadną rozciąganie prawnokarnej ochrony na pomniki znajdujące się w miejscach prywatnych, szczególnie w przypadkach, kiedy owe pomniki powstały z woli i sumptem osoby prywatnej (i często bez odpowiednich zezwoleń budowlanych). I tu jednak mogą pojawić się wątpliwości, a mianowicie jak potraktować sytuację, gdy pomnik pierwotnie znajdował się w miejscu publicznym, a na skutek zmian własnościowych aktualnie stoi na terenie prywatnym (np. pomnik Ireny Kosmowskiej³⁸ w Krasieninie, postawiony w parku dworskim, który to park wraz z dworem stanowi własność prywatną). Są to sytuacje wyjątkowe, jednakże zdarzające się w praktyce. Wydaje się, że zasadą powinno być przenoszenie takowych pomników w miejsca ogólnie dostępne (przed sprzedażem terenu w prywatne ręce), skoro

(32 gołębie, 18 psów, trzy konie i kot). https://pl.wikipedia.org/wiki/Animals_in_War_Memorial (dostęp: 20.12.2017).

³⁷ M. Flemming, [w:] M. Flemming, W. Kutzman, *Przestępstwa...*, s. 101.

³⁸ Ur. 20 grudnia 1879 w Warszawie, zm. 21 sierpnia 1945 w Berlinie – polska działaczka niepodległościowa, ludowa i oświatowa, poseł na Sejm Ustawodawczy oraz I i II kadencji w II RP.

jednak tego nie zrobiono, należy sądzić, że pomnik takowy nie może korzystać z ochrony prawnokarnej z art. 261 k.k. (a pozostaje ochrona m.in z art. 288 k.k., art. 124 k.w., art. 51 k.w., art. 140 k.w.).

6. Trzeba jednak powrócić do kwestii pozornie niebudzącej wątpliwości, a mianowicie do pomników postawionych realnie istniejących ludziom (zmarłym lub jeszcze żyjącym). Czy zawsze, w każdym bezwzględnie przypadku taki pomnik będzie korzystał z ochrony przewidzianej w art. 261 k.k.? Warto przywołać tu ustawę z 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy jednostek organizacyjnych, jednostek pomocniczych gminy, budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz pomniki³⁹. Stosownie do art. 5a pomniki nie mogą upamiętniać osób, organizacji, wydarzeń lub dat symbolizujących komunizm lub inny ustrój totalitarny, ani w inny sposób takiego ustroju propagować⁴⁰. Przepis art. 1 ust. 2 powoływanej ustawy stosuje się, co oznacza, że za propagujące komunizm uważa się także nazwy odwołujące się do osób, organizacji, wydarzeń lub dat symbolizujących represyjny, autorytarny i niesuwerenny system władzy w Polsce w latach 1944–1989. Należy zauważyć, że przepisu ust. 1 nie stosuje się do pomników: 1) niewystawionych na widok publiczny; 2) znajdujących się na terenie cmentarzy albo innych miejsc spoczynku; 3) wystawionych na widok publiczny w ramach działalności artystycznej, edukacyjnej, kolekcjonerskiej, naukowej lub o podobnym charakterze, w celu innym niż propagowanie ustroju totalitarnego; 4) wpisanych – samodzielnie albo jako część większej całości – do rejestru zabytków (art. 5a ust. 3). Stosownie do art. 5b ust. 1 wojewoda, w drodze decyzji, nakazuje właścicielowi albo użytkownikowi wieczystemu nieruchomości, na której znajduje się pomnik, który nie spełnia warunków określonych w art. 5a ust. 1, usunięcie tego pomnika⁴¹. Wydanie decyzji o usunięciu pomnika wymaga opinii Instytutu Pamięi Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu potwierdzającej, że pomnik nie spełnia warunków określonych w art. 5a ust. 1. (art. 5b ust. 2). Koszty usunięcia pomnika ponosi właściciel albo użytkownik wieczysty nieruchomości, na której znajduje się pomnik (art. 5b ust. 4). Realny jest zatem problem czy możliwe jest „znieważenie” pomnika, który „upaamiętnia osoby, organizacje, wydarzenia lub daty symbolizujące komunizm lub inny

³⁹ Dz.U. 2016.744 z dnia 2016.06.01 ze zm.

⁴⁰ Zgodnie z art. 5a ust. 2 przez pomniki rozumie się również kopce, obeliski, kolumny, rzeźby, posągi, popiersia, kamienie pamiątkowe, płyty i tablice pamiątkowe, napisy i znaki.

⁴¹ Jak stwierdzono w uzasadnieniu senackiego projektu ustawy o zmianie ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej (druk nr 985) „Z informacji przekazanych przez poszczególnych wojewodów wynika, że na terenie 15 województw (bez woj. mazowieckiego) znajduje się około 469 obiektów, które mogą spełniać kryteria projektowanej ustawy (dane nie uwzględniają obiektów propagujących nacjonalizm ukraiński i litewski, militarystykę pruski, rosyjski i niemiecki) (...). Przyjmując przeciętny koszt usunięcia 1 obiektu (wynikający z szacunkowych kosztów określonych dla 66% obiektów), koszty usunięcia pozostałych 156 obiektów można oszacować na 1,7 mln zł – całkowite koszty usunięcia wszystkich 469 obiektów (bez uwzględnienia woj. mazowieckiego i pomników propagujących nacjonalizm ukraiński i litewski, militarystykę pruski, rosyjski i niemiecki) można zatem oszacować na około 5 mln zł.” <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=985> (dostęp: 20.12.2017).

ustrój totalitarny” (np. pomnik Bieruta czy Lenina). Nie wszystkie z tych pomników zostały już usunięte z polskich miejscowości. Jak zatem ocenić zachowanie sprawcy „znieważającego” np. wciąż istniejący w Polsce pomnik Lenina? Należy sądzić, że w takim przypadku nie mamy do czynienia z realizacją ustawowych znamion przestępstwa z art. 261 k.k., natomiast grę może wejść odpowiedzialność za niszczenie czy uszkodzanie rzeczy (art. 288 k.k., art. 124 k.w.)⁴², z tej racji, że taki pomnik ma istotną wartość materialną (a nawet niekiedy może być szczególnie cenny z punktu widzenia artystycznego czy kolekcjonerskiego, tym bardziej, iż niekiedy ich projektantami byli znani twórcy).

7. Analizy wymaga również drugie znamię użyte w art. 261, a mianowicie „inne miejsce publiczne urządzone w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub osoby”. Zdaniem A. Michalskiej-Warias chodzi tu o miejsca publiczne, które zostały zaaranżowane w specjalny sposób, tak aby upamiętnić zdarzenie historyczne lub uczcić osobę (np. kopiec, wydzielona rabata z podpisem, tablica wmurowana w ścianę budynku, drzewo zasadzone na pamiątkę wydarzenia lub osoby).⁴³ Według M. Kalitowskiego miejscem takim może być np. w odpowiedni sposób zagospodarowana przestrzeń, na której miało miejsce istotne wydarzenie historyczne (np. miejsce ważnej bitwy), fragment budowli (budynek) urządzony dla upamiętnienia funkcjonowania w niej ważnej instytucji albo zamieszkiwania wybitnej osobistości historycznej⁴⁴. Jak podnosi O. Górniok (a za nią R. Krajewski⁴⁵) „przez zdarzenie historyczne w ścisłym znaczeniu należy rozumieć tylko takie zdarzenie, które historycy odnotowują w dziejach świata, narodu czy społeczności lokalnych. W szerszym natomiast wszelkie zdarzenia, te rzeczywiste i te przekazywane tradycją (miejsce spotkań Mickiewicza z Marylą), z którymi wiążą się uczucia lub wyobrażenia danej społeczności i dla których upamiętnienia je urządziła. Przyjmując, że zasługują one na ochronę prawnokarną, wypadałoby przypisać nazwie „zdarzenie historyczne” to szersze znaczenie.⁴⁶ Uwzględniając element teleologiczny, powyższy tok rozumowania jest poprawny, jednakże należy stwierdzić, iż pozostaje on w sprzeczności z wykładnią gramatyczną. Nie można bowiem uznać za zdarzenie historyczne takiego, które w rzeczywistości nie miało miejsca, bowiem określenie „historyczny” (w ujęciu językowym) wyraźnie wskazuje, że owo zdarzenie istniało (realnie) w przeszłości.⁴⁷ Powstaje jeszcze kwestia jak rozumieć określenie „osoba” użyte w przepisie. Zgodnie ze słownikowym znaczeniem określenia osoba jest to «jednostka ludzka», jak również «postać występująca w utworze literackim»⁴⁸. Ustawa nie wiąże pojęcia osoby z jej realnym bytem historycznym,

⁴² Zdaniem A. Michalskiej-Warias obecnie taki pomnik nie ma na celu uczeniem tej osoby, a ma jedynie stanowić świadectwo minionej epoki. A. Michalska-Warias, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks...*, s. 419.

⁴³ A. Michalska-Warias, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks...*, s. 419.

⁴⁴ M. Kalitowski, [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 1453.

⁴⁵ R. Krajewski, *Prawnokarna ochrona...*, s. 97–98.

⁴⁶ O. Górniok, [w:] O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S.M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wasek, *Kodeks karny. Komentarz*, t. II, Gdańsk 2005, s. 346.

⁴⁷ <https://sjp.pwn.pl/sjp/historyczny;2560620.html> (dostęp: 20.12.2017).

⁴⁸ <https://sjp.pwn.pl/sjp/osoba;2496525.html> (dostęp: 20.12.2017).

a zatem – z językowego punktu widzenia – nie ma przeszkód, aby określone miejsce publiczne zostało urządzone w celu upamiętnienia postaci istniejącej jedynie w literaturze czy legendach. Skoro jednak uznajemy, że pomnik musi być poświęcony osobie (osobom) realnie istniejącym (a niekiedy realnie istniejącym zwierzętom), a miejsce publiczne urządzone w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego (czyli faktycznie mającego miejsce w historii), to nie ma żadnego racjonalnego uzasadnienia aby uznawać, że istnieje jakiegokolwiek uzasadnienie dla prawnokarnej ochrony miejsc urządzonych w celu upamiętnienia postaci fikcyjnej.

Zgodnie z brzmieniem przepisu miejsce (urządzone w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby) musi być publiczne, a zatem – co do zasady – dostępne bez specjalnego zezwolenia bliżej nieokreślonego kręgowi osób, tak więc nie spełnia tego warunku upamiętnienie zdarzenia lub osoby np. w prywatnym domu czy ogródku⁴⁹. Wydaje się jednak, że w kontekście art. 261 k.k. miejsce publiczne to także takie, które – jak zasadnie zauważa M. Flemming – „znajduje się na terenie zamkniętym i w pomieszczeniach takich jak muzea, były obozy zagłady, koszary, niezależnie od tego czy dostęp do nich jest ograniczony; czy też odbywa się za biletami lub jest uzależniony od spełnienia innych warunków, takich jak zwiedzanie w grupach, tylko z przewodnikiem itp. Ważne jest, by po spełnieniu określonych warunków także w tych przypadkach dostęp był dozwolony dużym, z góry nieograniczonym liczbowo grupom ludzi.⁵⁰”

Słuszna jest uwaga Z. Ćwiakalskiego, iż nie ma znaczenia, czy miejsce upamiętnienia zdarzenia historycznego związane z polską, czy obcą historią, jak również to, czy bohater jest zasłużony dla Polski, czy dla innego kraju. To z kolei prowadzi autora do wniosku, że „pomnik lub inne urządzone miejsce musi być „urzędowo uznane”. Ochrona przysługuje tym samym tylko w okresie obowiązywania tej legalizacji.⁵¹” Co do pomnika, wydaje się, że powyższa uwaga jest słuszna, choćby z tego powodu, że pomnik jest budowlą i w związku z tym poddany jest określonym rygorom związanym z prawem budowlanym. Sytuacja nie jest jednak tak oczywista w kontekście „innych miejsc publicznych urządzonych w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub osoby”. Słusznie zauważa A. Błachnio, że „Miejsca publiczne urządzone w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby są to (...) miejsca dostępne dla bliżej nieokreślonego kręgu osób, którym taki status nadały nie tylko władze państwowe, lecz także miejsca, które uzyskały taki status w wyniku zachowania społeczeństwa czy też lokalnych organizacji (np. w celu upamiętnienia lokalnego oddziału partyzanckiego, który stoczył w konkretnym miejscu potyczkę z okupantem)⁵²”. W doktrynie wskazuje się również, że ustawa nie wymaga aby owo upamiętnienie musiało nastąpić ze strony oficjalnych instytucji, a zatem nie można nawet wykluczyć nawet tego, że mało to miejsce z inicjatywy osoby prywatnej i na jej koszt. To zaś może budzić kłopoty interpretacyjne, szczególnie wtedy, gdy ktoś upamiętnia osobę kontrowersyjną czy wręcz negatywnie

⁴⁹ Z. Ćwiakalski, [w:] A. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks...*, s. 572.

⁵⁰ M. Flemming, [w:] M. Flemming, W. Kutzman, *Przestępstwa...*, s. 101.

⁵¹ Z. Ćwiakalski, [w:] A. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks...*, s. 1422.

⁵² A. Błachnio, *Przestępstwo...*, s. 106.

oceniając w danym społeczeństwie⁵³. Według Z. Ćwiakalskiego, zarówno pomnik jak i urządzone miejsce publiczne muszą być stworzone zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, a więc po uzyskaniu odpowiednich zgód; nie korzysta zatem z ochrony prawnej pomnik lub miejsce urządzone nielegalnie⁵⁴. Należy stwierdzić, że – co do zasady – Autor ma rację, jednakże sprawa nie jest całkowicie jednoznaczna. Niewątpliwie nie można (legalnie) wznieść pomnika bez uzyskania odpowiedniej zgody, natomiast sytuacja nie jest już tak jednoznaczna odnośnie do innego urządzonego miejsca. Nie można bowiem wykluczyć i takiej sytuacji, gdy zostaje ono urządzone przez osobę prywatną lub społeczność lokalną bez uzyskania jakichkolwiek zgody i zostaje zaakceptowane zwyczajowo przez społeczeństwo. Nie wydaje się, by w takim przypadku miejsce takie – co do zasady – miało być pozbawione ochrony prawnej o jakiej mówi art. 261 k.k. W przypadku jednak gdy owo miejsce urządzone jest dla upamiętnienia osoby lub wydarzeń historycznych negatywnie ocenianych z punktu widzenia interesów państwa polskiego czy polskiej historii, nie jest zasadne otaczanie ich ochroną prawną, a zachowania je znieważające nie będą stanowiły przestępstwa z art. 261 k.k. (choć otwarta jest droga do rozważania kwestii odpowiedzialności np. z art. 140 k.w. czy art. 51 k.w.).

8. Gdy chodzi o znamię czynnościowe znieważania, to w doktrynie wskazuje się, że zniewagę należy rozumieć tak samo, jak na gruncie art. 216 k.k., a zatem jako zachowanie, które w powszechnym odczuciu może uwłaczać czci i pamięci osób lub zdarzeniom historycznym uczczonych pomnikiem lub w innym miejscu publicznym⁵⁵. Należy sądzić, że istotą znieważenia jest okazanie pogardy, która głębiej wyraża ujemny stosunek do wartości, jaką reprezentuje sobą dobro chronione, aniżeli lekceważenie⁵⁶. Samo tylko lekceważące zachowanie w stosunku do pomnika czy innego miejsca urządzonego w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby nie jest jeszcze przestępstwem zniewagi. A zatem nie można mówić o zniewadze (np. pomnika) w przypadku, gdy dana osoba stojąca pod nim np. nie zdejmuje nakrycia głowy czy ostentacyjnie trzyma ręce w kieszeniach.⁵⁷ Powszechnie przyjmuje się w doktrynie, że czynność sprawcza znieważania może być popełniona jedynie przez działanie⁵⁸. Teoretycznie można rozważać, czy w wyjątkowych wypadkach nie może w grę wejść jednak zaniechanie (np. osoba mająca obowiązek czyszczenia pomników świadomie nie usuwa dużych ilości ptasich odchodów

⁵³ M. Mozgawa, [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks...*, s. 797.

⁵⁴ Z. Ćwiakalski, [w:] A. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks...*, s. 572.

⁵⁵ A. Michalska-Warias, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks...*, s. 419; A. Herzog, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 1649; O. Górniok, [w:] O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S.M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks...*, s. 346.

⁵⁶ Warto zwrócić uwagę na treść art. 315 §1 k.k. z 1969 r., gdzie ustawodawca dokonał różniczenia znieważania od lekceważenia („Żołnierz, który **znieważa przełożonego albo okazuje mu lekceważenie** gestem, słowem lub w inny sposób, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”).

⁵⁷ W. Kulesza, *Zniesławienie i zniewaga*, Warszawa 1984, s. 174.

⁵⁸ Tak m.in. A. Herzog, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks...*, s. 1649; Z. Ćwiakalski, [w:] A. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks...*, s. 571; A. Michalska-Warias, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks...*, s. 419.

z pomnika, albowiem przedstawia on postać, której nie akceptuje i w ten sposób chce wyrazić swój negatywny stosunek).

W doktrynie wskazuje się przykładowo następujące możliwości znieważenia pomnika (miejsca):

- ataki fizyczne (np. polewanie farbą, nieczystościami, umieszczanie wulgarnych napisów, obrzucenie jajkami) lub słowne znieważenie (jednakże w taki sposób aby zniewagi mogły dotrzeć do innych osób, a zatem dokonywane w ich obecności, albo też pod ich nieobecność, ale utrwalone np. na filmie a następnie rozpowszechnianie np. w Internecie) – A. Michalska-Warias⁵⁹,
- plamienie, opatrywanie żelźywymi lub uwłaczającymi napisami lub symbolami i znakami, oblewanie płynami, obrzucanie błotem i różnymi przedmiotami (M. Flemming⁶⁰),
- zniszczenie, usunięcie, zanieczyszczenie, wypisanie na przedmiocie czynu wyrazów czy rysunków (O. Górniok)⁶¹,
- oblanie farbą, obrzucenie błotem (J. Piórkowska-Flieger)⁶²,
- wulgarne słowa, gesty, obraźliwe napisy, oblewanie farbą, obrzucanie nieczystościami (D. Gruszecka)⁶³,
- wypowiedzi, gesty, określone zachowania np. czynność fizjologiczna wykonana pod pomnikiem, umieszczenie napisów lub rysunków, obrzucanie miejsca lub pomnika jakimiś przedmiotami, odrywanie fragmentów, oblanie płynem (Z. Ćwiąkalski)⁶⁴,
- obelżywe gesty, wypowiedzi, oplucie, wykonywanie napisów lub rysunków (K. Wiak)⁶⁵,
- wykonywanie czynności, które w powszechnym przekonaniu uwłaczają czci bądź pamięci osoby lub zdarzenia historycznego (E. Pływaczewski, A. Sakowicz)⁶⁶.

Wydaje się do powyżej przedstawionego katalogu czynności polegających na znieważaniu można jeszcze dodać używanie pomnika np. do jazdy na deskorolce, wrotkach⁶⁷, naklejanie na nim nalepek, nakładanie na pomnik intymnych części garderoby, spożywanie na pomniku alkoholu, opalanie się na pomniku, dokonywanie na nim czynności seksualnych.

⁵⁹ A. Michalska-Warias, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks...*, s. 419.

⁶⁰ M. Flemming, [w:] M. Flemming, W. Kutzman, *Przestępstwa...*, s. 101.

⁶¹ O. Górniok, [w:] O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S.M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks...*, s. 346.

⁶² J. Piórkowska-Flieger, [w:] T. Bojarski, (red.) *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 772.

⁶³ D. Gruszecka, [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks...*, s. 942.

⁶⁴ Z. Ćwiąkalski, [w:] A. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks...*, s. 571.

⁶⁵ K. Wiak, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 1217.

⁶⁶ E. Pływaczewski, A. Sakowicz, [w:] A. Wąsek, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, t. II, Warszawa 2010, s. 515.

⁶⁷ Ostrożnie należy odchodzić do kwalifikowania tego typu zachowań z art. 261 k.k. Zawsze należy pamiętać o tym, że konieczna jest świadomość po stronie sprawcy, iż jego zachowanie stanowi znieważenie (którego to musi on chcieć, bądź na nie się godzić). Kwestia to może być problematyczne szczególnie w przypadku sprawców bardzo młodych, którzy niekiedy wykorzystują pomniki jako miejsca dla treningów czy popisów sportowych. Por. też uwagi R. Krajewskiego, *Prawnokarna...*, s. 102.

Dla oceny, czy miało miejsce znieważenie, rozstrzygające znaczenie trzeba przyznać kryteriom obiektywnym⁶⁸, a zatem o tym, czy określone zachowanie miało charakter znieważający czy też nie, decydują dominujące w społeczeństwie oceny i normy obyczajowe, a nie subiektywne przekonanie np. świadka zdarzenia⁶⁹. Odmienny pogląd zdaje się prezentować J. Wojciechowski, twierdzący, że przy ustalaniu, czy dane zachowanie stanowi zniewagę pomnika (miejsca), należy brać przede wszystkim pod uwagę odczucia osób, dla których pomnik (czy miejsce) ma znaczenie jako symbol czy pamiątka⁷⁰.

Znieważanie pomnika (lub innego miejsca publicznego urządzonego w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby), aby stanowić przestępstwo nie musi być dokonywane publicznie (choć oczywiście musi być w miejscu publicznym). Może być zatem dokonane bez obecności osób trzecich, skrycie; istotą przestępstwa jest to, by skutki znieważenia stały się wiadome innym osobom⁷¹. A zatem mamy do czynienia z dokonaniem przestępstwa z art. 261 k.k. zarówno w przypadku, gdy ktoś na oczach wielu osób np. oblewa pomnik farbą, jak również i wtedy, gdy fakt owego polania farbą (dokonanego nocą, pod nieobecność świadków) zostanie odkryty dopiero po pewnym czasie od czynu (np. nazajutrz) oraz wtedy, gdy czynność znieważenia nie pozostawiła na pomniku żadnych widocznych śladów (np. sprawca oddał mocz na pomnik, co uwiecznił na filmie, który zamieścił w Internecie).

9. Przestępstwo stypizowane w art. 261 k.k. ma charakter formalny; dla jego bytu nie jest konieczne wywołanie przez sprawcę żadnej zmiany w świecie zewnętrznym, a przede wszystkim nie jest konieczne, aby naruszone zostały uczucia osób dla których dane miejsce, czy pomnik mają znaczenie symboliczne. Przestępstwo jest popełnione zatem z chwilą ukończenia samego czynu⁷².

10. Występek z art. 261 k.k. ma charakter powszechny i może być popełniony jedynie umyślnie. Słuszna jest uwaga M. Flemminga, że świadomość sprawcy musi obejmować zarówno znieważający charakter jego działania, jak i szczególne cechy obiektu lub miejsca, którego przestępne działanie dotyczy⁷³. W doktrynie nie ma jednolitości ocen co do tego, jaki rodzaj zamiaru może wchodzić w grę w przypadku analizowanego występkę. Zdaniem niektórych Autorów możliwe jest jego popełnienie wyłącznie z zamiarem bezpośrednim, na co wskazuje intencjonalność

⁶⁸ Tak K. Wiak, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks...*, s. 1217.

⁶⁹ Por. uchwała SN z 5 czerwca 2012 r., SNO 26/12, LEX nr 1231618 (wydana na gruncie art. 216 k.k.).

⁷⁰ J. Wojciechowski, *Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo*, Warszawa 2000, s. 493.

⁷¹ Por. wyrok SN z dnia 28 marca 1952 r., I K 135/52, OSN(K) 1952/4/48.

⁷² Za formalnym charakterem przestępstwa opowiadają się m.in. Z. Ćwiakalski, [w:] A. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks...*, s. 1421; A. Michalska-Warias, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks...*, s. 420; M. Mozgawa, [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks...*, s. 797; A. Herzog, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks...*, s. 1649.

⁷³ M. Flemming, [w:] M. Flemming, W. Kutzman, *Przestępstwa...*, s. 100.

znieważenie (M. Flemming⁷⁴, A. Marek⁷⁵, A. Michalska-Warias⁷⁶, E. Pływaczewski i A. Sakowicz⁷⁷, A. Lach⁷⁸. Część przedstawicieli doktryny zasadnie uważa, że w grę może wchodzić zarówno zamiar bezpośredni, jak i ewentualny (Z. Ćwiakalski⁷⁹, M. Mozgawa⁸⁰, O. Górniok⁸¹, R. Krajewski⁸², A. Błachnio⁸³, R. Góral⁸⁴, J. Piórkowska-Flieger⁸⁵). Moim zdaniem właściwe jest uznanie, iż w grę wchodzi obie postacie zamiaru. Trudno jest bowiem przyznać rację pogładowi, że znieważenie mogłoby mieć miejsce tylko i wyłącznie w tych przypadkach, kiedy to sprawca chciał go popełnić, natomiast poza zakresem odpowiedzialności miałyby pozostać przypadki, w których sprawca przewidując, że jego zachowanie może być uznane za znieważające, na to się godził. Słusznie zauważa R. Krajewski, że przyjmowanie tylko zamiaru bezpośredniego stanowiłoby pewne organicznie prawnokarnej ochrony pomników i innych miejsc urządzanych w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby, a zdaniem tego autora „nie bez znaczenia jest również to, że zamiar ewentualny, stanowiąc niejako niższą postać umyślności, jest łatwiejszy w dowodzeniu⁸⁶.” Te argumenty oczywiście mają również swoją wagę, jednakże fundamentalne znaczenie zdaje się mieć, to, że określenie znieważa pojęciowo otwarte jest dla obu postaci zamiaru i brak jest racjonalnych przesłanek aby uznać, że jest ono zabarwione intencjonalnie (tym bardziej, że bez trudu można wyobrazić sobie szereg zachowań odnośnie do których sprawca godzi się, że przedsięwzięte przez niego zachowanie może stanowić znieważenie).

11. W praktyce, znieważanie z art. 261 często polega na niszczeniu lub uszkodzeniu, co w rezultacie powoduje konieczność zastosowania kumulatywnej kwalifikacji (art. 261 w zw. z art. 288 § 1 lub 2), w przypadku gdy wartość zniszczonego mienia jest niższa niż $\frac{1}{4}$ minimalnego wynagrodzenia mamy do czynienia z idealnym zbiegiem przestępstwa z wykroczeniem (art. 261 k.k. w zb. z art. 124 § 1 k.w.). Możliwy jest idealny (jednoczynowy) zbieg przepisów art. 261 z art. 141 k.w. (umieszczanie

⁷⁴ Jak pisze M. Flemming „Istotną cechą znieważania jest *animus iniurandi*. Sprawca musi wiedzieć, że jego działanie stanowi znieważenie i musi tego chcieć. Musi ogarniać zamiarem warunki, od których zależy karalność działania. Sprawia to, że przestępstwo z art. 261 może być popełnione w zasadzie tylko w zamiarze bezpośrednim.” M. Flemming, [w:] M. Flemming, W. Kutzman, *Przestępstwa...*, s. 100.

⁷⁵ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 559.

⁷⁶ Zdaniem Autorki „O zamiarze bezpośrednim przesądza użycie przez ustawodawcę czasownika „znieważa”, który oznacza zachowanie nacechowane chęcią wyrażenia szczególnego stosunku emocjonalnego do znieważanego obiektu.” A. Michalska-Warias, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks...*, s. 420.

⁷⁷ E. Pływaczewski, A. Sakowicz, [w:] A. Wąsek, R. Zawłocki (red.), *Kodeks...*, s. 513.

⁷⁸ A. Lach, [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks...*, s. 1121.

⁷⁹ Z. Ćwiakalski, [w:] A. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks...*, s. 572.

⁸⁰ M. Mozgawa, [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks...*, s. 797.

⁸¹ O. Górniok, [w:] O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S.M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks...*, s. 345.

⁸² R. Krajewski, *Prawnokarna...*, s. 100.

⁸³ E. Błachnio, *Przestępstwo...*, s. 109.

⁸⁴ R. Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecnictwem*, Warszawa 2005, s. 424.

⁸⁵ J. Piórkowska-Flieger, [w:] T. Bojarski, (red.) *Kodeks...*, s. 773.

⁸⁶ R. Krajewski, *Prawnokarna...*, s. 100.

nieprzyzwoitego napisu, rysunku w miejscu publicznym) lub z art. 140 k.w. (nieobyczajny wybryk)⁸⁷.

Za szczególnie przejaw znieważenia pomników czy innych miejsc publicznych urządzonych w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby (głównie w kontekście pomników wojennych) można niekiedy uznać umieszczenie na nich symboli systemów totalitarnych, mających utożsamiać uczczonych np. pomnikiem z bojownikami o wprowadzenie określonych systemów politycznych i zmierzających do nadania pomnikom (lub miejscom) charakteru politycznego w miejsce historycznego. Przepis dotyczący znieważenia pomnika (bądź innego urządzonego miejsca publicznego o którym mowa w art. 261 k.k.) może wówczas pozostawać w zbiegu z przepisem art. 256 § 1 k.k. polegającym m.in. na publicznym nawoływaniu do nienawiści na tle różnic narodowościowych i etnicznych.

Jak zasadnie podnosi A. Michalska-Warias, możliwy wydaje się kumulatywny zbieg przepisu art. 261 k.k. z innymi przepisami rozdziału XXXII („Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu”) – np. z art. 254, kiedy do znieważenia dochodzi w ramach zbiegowiska publicznego czy z art. 262 §1 k.k., gdy znieważany pomnik stanowi jednocześnie miejsce spoczynku zmarłego⁸⁸.

Niekiedy pomniki mogą mieć wartość zabytkową, a w takim przypadku ich niszczenie (stanowiące jednocześnie znieważenie pomnika) będzie implikować konieczność zastosowania kumulatywnej kwalifikacji z art. 261 w zb. z art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami („Kto niszczy lub uszkadza zabytek, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8”).

W doktrynie wskazuje się, że możliwy jest rzeczywisty właściwy zbieg przepisów art. 261 z przepisem art. 196 k.k. (obraza uczuć religijnych), gdy znieważony pomnik lub miejsce stanowiły jednocześnie przedmiot czci religijnej lub miejsce przeznaczone do publicznego wykonywania obrzędów religijnych. Głównie chodzi o sytuacje, kiedy pomnik lub inny przedmiot czci znajdują się na terenie sakralnym⁸⁹.

Możliwy wydaje się również rzeczywisty właściwy zbieg przepisu art. 261 z art. 137 § 1 lub 2 k.k. kryminalizującym publiczne znieważania m.in. godła, sztandaru, chorągwi, bandery, flagi lub innego znaku państwowego polskiego (§ 1) lub państwa obcego (§ 2). Często na pomnikach pojawia się również godło państwowe, a niekiedy zawieszane są flagi czy sztandary; w takim przypadku znieważające zachowanie sprawcy należy zakwalifikować z art. 261 w zb. z art. 137 § 1 (lub 2) w zw. z art. 11 § 2 k.k.

Wydaje się, że może zdarzyć się również i taka sytuacja, kiedy to sprawca jednym czynem znieważa pomnik i osoby fizyczne (np. krewnych składających kwiaty na pomniku czy osoby pełniące wartość honorową). Wówczas może w grę wejść kumulatywna kwalifikacja z art. 261 w zb. z art. 216 § 1 k.k. Jeśli osobą znieważaną w takiej sytuacji jest funkcjonariusz publiczny (lub osoba do pomocy mu przybrana) wówczas w grę wejdzie kumulatywna kwalifikacja z art. 261 w zb. z art. 226 § 1 k.k. W przypadku, gdy osobą znieważaną jest Prezydent RP (np. sprawca publicznie obrzuca Prezydenta i pomnik jajkami), mamy do czynienia

⁸⁷ M. Mozgawa, [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks...*, s. 798.

⁸⁸ A. Michalska-Warias, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks...*, s. 421.

⁸⁹ R. Krajewski, *Prawnokarna ochrona...*, s. 101.

nia z rzeczywistym właściwym zbiegiem przepisów art. 135 § 2 k.k. i art. 261 k.k. Kiedy osobą znieważaną w takiej sytuacji publicznie jest głowa obcego państwa lub akredytowany szef przedstawicielstwa dyplomatycznego takiego państwa lub osoba korzystająca z podobnej ochrony na podstawie ustaw, umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych, wówczas zasadna jest kumulatywna kwalifikacja z art. 136 § 3 k.k. w zb. z art. 261 k.k. W sytuacji, gdy znieważaną publicznie jest osoba należąca do personelu dyplomatycznego przedstawicielstwa obcego państwa lub urzędnik konsularny obcego państwa, w związku z pełnieniem przez nich obowiązków służbowych, konieczne jest uwzględnienie w kwalifikacji prawnej art. 136 § 4 k.k. w zb. z art. 261 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.

12. Przepięstwo z art. 261 k.k. zagrożone jest grzywną albo karą ograniczenia wolności. Grzywna samoistna, zgodnie z art. 33 § 1 k.k., może wynosić od 10 do 540 stawek dziennych (a wysokość jednej stawki to kwota od 10 do 2000 zł – art. 33 § 3 k.k.). Sąd może wymierzyć sprawcy karę ograniczenia wolności (od jednego miesiąca do dwóch lat). Możliwe jest warunkowe umorzenie postępowania karnego (stosownie do art. 66 k.k., oczywiście pod warunkiem spełnienia wszystkich wskazanych tam przesłanek). Możliwe jest również odstąpienie od wymierzenia kary (na podstawie art. 59 k.k.) za przestęstwo z art. 261 k.k. oczywiście pod warunkiem, że społeczna szkodliwość czynu nie jest znaczna. W takim przypadku sąd orzeka środek karny (przy założeniu, że cele kary zostaną przez ten środek spełnione). Z uwagi na fakt, że występki ten jest skierowany przeciwko porządkowi publicznemu, możliwe jest wystąpienie jego chuligańskiego charakteru (w rozumieniu art. 115§ 21 k.k.), a wymiar kary następuje wówczas na zasadach określonych w art. 57a k.k. (z możliwością orzeczenia nawiązki na podstawie art. 57a § 2 k.k.). Wobec sprawcy występkę z art. 261 sąd może orzec podanie wyroku do publicznej wiadomości, jeśli uzna, że w ten sposób zostaną zrealizowane cele kary w zakresie jej społecznego oddziaływania. Możliwe jest orzeczenie przepiędku przedmiotów (art. 44 k.k.) bądź obowiązku naprawienia szkody (lub nawiązki) – art. 46 k.k.

Art. 261 k.k. – osądzenia, skazania, warunkowe umorzenia

	Osądzenia	Skazania	Warunkowe umorzenie
2007	8	8	0
2008	5	5	0
2009	5	5	0
2010	6	6	0
2011	5	3	2
2012	5	5	0
2013	bd	4	bd
2014	bd	3	bd
2015	3	1	2
2016	4	2	2

Źródło: Krajowy Rejestr Karny, skazania prawomocne.

Art. 261 k.k. – rodzaje kar

Art. 261 k.k. Rodzaje kar	Grzywna samoistna	Ogranicze- nie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary	Pozbawienie wolności bez warunkowego zawieszenia wykonania kary
2007	0	8	0	0
2008	4	1	0	0
2009	2	1	2	0
2010	4	1	0	1
2011	2	1	0	0
2012	1	4	0	0
2013	1	3	0	0
2014	1	2	0	0
2015	0	1	0	0
2016	2	0	0	0

Źródło: Krajowy Rejestr Karny, skazania prawomocne.

Jeśli weźmiemy pod uwagę ogół osądzeń z art. 261 k.k. w ciągu ostatnich 10 lat (2007–2016), to mamy do czynienia z liczbą 41 przypadków (z tym jednak, że brak jest danych za lata 2013–2014). Biorąc pod uwagę, że w tych dwóch latach (2013–2014) mieliśmy do czynienia z liczbą 5 skazań, to należy stwierdzić, że liczba osądzeń w analizowanym okresie wyniosła co najmniej 46. Spośród owych (co najmniej) 46 osądzeń w 42 przypadkach sprawcy zostali skazani, zaś w 4 zostało zastosowane warunkowe umorzenie postępowania karnego⁹⁰. W 17 przypadkach sądy skazały sprawców na kary grzywny samoistnej (37% ogółu osądzeń), w 22 – na kary ograniczenia wolności (47,8%). W 6 przypadkach zastosowano warunkowe umorzenie postępowania karnego (13%). Trudno jest wyciągać wiążące wnioski na podstawie tak niewielkiej liczby skazań, jednak widoczna jest przewaga kary ograniczenia wolności, która to została zastosowana w niemal połowie spraw. Na uwagę zasługuje fakt, że statystyki pokazują, że w 3 przypadkach zastosowano wobec sprawców karę pozbawienia wolności (w 2 – z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, w jednym – w postaci bezwzględnej). Jest to interesujące głównie z tego powodu, że w sankcji art. 261 k.k. przewidziana jest tylko kara grzywny lub ograniczenia wolności. Zachodzi zatem pytanie, skąd w statystykach wzięła się kara pozbawienia wolności? Wydaje się, że w tych trzech przypadkach w grę wchodził rzeczywisty właściwy zbieg przepisów (i kumulatywna kwalifikacja), a kara została wymierzona na podstawie przepisu przewidującego karę najsurowszą (być może

⁹⁰ Brak jest danych co do liczby warunkowych umorzeń za lata 2013–2014.

np. na podstawie art. 288 § 1 lub 2 k.k.), z tym jednak, że za czyn główny uznano znieważenie pomnika lub innego miejsca publicznego urządzanego w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby (art. 261 k.k.).

13. Kończąc rozważania dotyczące przestępstwa stypizowanego w art. 261 k.k., warto przytoczyć uwagi R. Krajewskiego, który analizuje, czy nie byłaby zasadna kontrawencjonalizacja tego czynu zabronionego. Zdaniem autora społeczna szkodliwość takich znieważających (np. pomnik) zachowań nie jest aż tak znaczna, aby w każdym przypadku konieczne było pociąganie sprawcy do odpowiedzialności za przestępstwo. Jak podnosi R. Krajewski „(...) przynajmniej część przypadków znieważenia pomnika lub innego miejsca ma związek z pozostawianiem sprawcy pod wpływem alkoholu albo ma charakter chuligański, co oczywiście w najmniejszym stopniu nie stanowi okoliczności usprawiedliwiających, czy nawet łagodzących, ale wydaje się, że w społecznym odbiorze ma niewiele wspólnego ze znieważeniem, rozumianym przecież zwykle jako działanie świadome, przemyślane, jak też ukierunkowane na wywołanie jakiejś przykrości. Nie wiadomo też do końca, na ile byt tego przestępstwa w obowiązującym kodeksie karnym wynika z pewnego tylko, niejako wręcz automatycznego, przeniesienia z poprzedniego kodeksu karnego, a w tamtym z kolei z komunistycznego ustawodawstwa wczesnego okresu powojennego, czy jest raczej efektem przemyślanej decyzji ustawodawczej, tym bardziej, że ustawodawstwo przedwojenne nie przewidywało takiego czynu zabronionego. Wydaje się, że istnieje spore prawdopodobieństwo tej pierwszej sytuacji, a zatem postulat względnej dekryminalizacji, bo oczywiście nie całkowitej, mógłby być w dzisiejszych realiach uzasadniony.” Z powyższymi argumentami nie do końca można się zgodzić. Można chyba przypuszczać, że decyzja o umieszczeniu przepisu dotyczącego znieważenia m.in. pomnika była jednak w pełni przemyślana, a nie była tylko kwestią działania automatycznego. W uzasadnieniu kodeksu karnego z 1997 r. (we fragmencie dotyczącym przestępstw przeciwko porządkowi publicznemu) wyraźnie powiedziano, że pomija on w tym rozdziale „szereg typów przestępstw określonych w rozdz. XXXVI kodeksu karnego z 1969 r. związanych jednoznacznie z systemem totalitarnym⁹¹”, a przestępstwo znieważenia pomnika za takowe nie zostało uznane. Oczywiście, geneza tego przepisu nie jest zbyt chlubna, co jednak nie musi automatycznie przekreślać sensu jego istnienia, tym bardziej, że obecnie – na mocy postanowień tzw. ustawy dekomunizacyjnej – likwidowane są pomniki, które w wolnej Polsce po prostu stać nie powinny. Te, które pozostają, winny mieć zapewnioną należytą ochronę prawną. Wydaje się, że (pomimo niewielkiej liczby przestępstw stwierdzonych z art. 261 k.k. i jeszcze mniejszej liczby skazań) przepis ten powinien pozostać jako występki w kodeksie karnym. Gdyby jednak obstawać przy koncepcji kontrawencjonalizacji, to chyba nie byłby potrzebny swoisty odpowiednik art. 261 w k.w., bowiem funkcje tego przepisu mógłby pełnić niezwykle pojemny art. 140 k.w. (nieobyczajny wybryk) lub art. 51 k.w. (zakłócenie porządku).

⁹¹ Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami, Warszawa 1997 r., s. 203.

BIBLIOGRAFIA

- Bafia J., Hochberg L., Siewierski M., *Ustawy karne PRL. Komentarz*, Warszawa 1965.
- Błachnio A., *Przestępstwo znieważenia pomnika na gruncie kodeksu karnego*, PS 3/2017.
- Bojarski T. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Flemming M., Kutzman W., *Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu. Rozdział XXXII Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 1999.
- Filar M. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Giezek J. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Góral R., *Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecznictwem*, Warszawa 2005.
- Górniok O., Kalitowski M., Przyjemski S.M., Sienkiewicz Z., Szumski J., Tyszkiewicz L., Wąsek A., *Kodeks karny. Komentarz*, t. II, Gdańsk 2005.
- Grześkowiak A., Wiak K. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015.
- Konarska-Wrzosek V. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Krajewski R., *Prawnokarna ochrona pomników i innych miejsc publicznych powstałych dla upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby*, WPP 3/2010.
- Królikowski M., Zawłocki R. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. T. II, Komentarz*, Warszawa 2017.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Mozgawa M. (red.), *Kodeks kary. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997.
- Siewierski M., *Kodeks karny. Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu. Zaoczny kurs „Prawo karne – nowe kodeksy”*, skrypt nr 16, Warszawa 1970.
- Stefański R.A. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015.
- Szolginia W., *Architektura*, Warszawa 1992.
- Szymczak M. (red.), *Słownik Języka Polskiego*, t. II, Warszawa 1984.
- Wąsek A., Zawłocki R. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna, Komentarz do artykułów 222–316, t. II*, Warszawa 2010.
- Wojciechowski J., *Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo*, Warszawa 2000.
- Wróbel A., Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna, t. II, Komentarz do art. 117–211a*, Warszawa 2017.

PRZESTĘPSTWO ZNIEWAŻENIA POMNIKA LUB INNEGO MIEJSCA
PUBLICZNEGO URZĄDZONEGO W CELU UPAMIĘTNIECIA ZDARZENIA
HISTORYCZNEGO LUB UCZCZENIA OSOBY (ART. 261 K.K.)

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest analiza ustawowych znamion przestępstwa stypizowanego w art. 261 k.k. (znieważenia pomnika lub innego miejsca publicznego urządzonego w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby). Zwrócono uwagę również na zmiany w *ujmowaniu* tego występku w tzw. małym kodeksie karnym (z 13 czerwca 1946 r.) – art. 25, projektach k.k. (z 1956 r., 1963 r., 1966 r., 1968 r., 1990 r.) oraz w k.k. z 1969 r. (art. 284 § 2). Przeprowadzono analizę złożonej problematyki zbiegu przepisów, która pokazała, że przepis art. 261 k.k. często pozostaje w rzeczywistym właściwym zbiegu z innymi przepisami (np. z art. 136 § 3, art. 137 § 1 lub 2, art. 288 § 1 lub 2 k.k., art. 256 §1 k.k., art. 108 ust. 1 ustawy

z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Statystyki wskazują, że liczba przestępstw z art. 261 nie jest znaczna (np. 53 przestępstwa stwierdzone w 2016 r.). Pomimo niewielkiej liczby przestępstw, zasadne wydaje się być utrzymanie tego typu czynu zabronionego w polskim kodeksie karnym.

Słowa kluczowe: znieważenie pomnika, miejsce publiczne, zbieg przepisów, rzeczywisty właściwy zbieg przepisów

CRIME OF DESECRATION OF A MONUMENT OR ANOTHER PUBLIC PLACE
ARRANGED TO COMMEMORATE A HISTORIC EVENT
OR TO HONOUR A PERSON (ARTICLE 261 CC)

Summary

The article analyses the statutory features of the crime classified in Article 261 Criminal Code (desecration of a monument or another public place arranged to commemorate a historic event or to honour a person). It also draws attention to changes in the treatment of this offence in the Small Criminal Code (of 13 June 1946) – Article 25, CC Bills (of 1956, 1963, 1966, 1968 and 1990) and CC of 1969 (Article 284 §2). The article presents an analysis of a complex issue of provisions concurrence, which shows that the provision of Article 261 CC is often in real specific concurrence with other provisions (e.g. Article 136 §3, Article 137 §1 or §2, Article 288 §1 or §2 CC, Article 256 §1 CC, Article 108(1) of the Act of 23 July 2003 on the protection of cultural heritage sites and taking care of them). Statistics indicate that the number of offences under Article 261 is not big (e.g. 53 offences registered in 2016). Despite the small number of these crimes, it seems that this type of a prohibited act should continue to be classified in the Polish Criminal Code.

Keywords: desecration of a monument, public place, concurrence of provisions, real specific concurrence of provisions

Cytuj jako:

Mozgawa-Saj M., *Przestępstwo znieważenia pomnika lub innego miejsca publicznego urządzonego w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby (art. 261 k.k.), „Ius Novum”* 2018 (Vol. 12) nr 1, s. 201–221. DOI: 10.26399/iusnovum.v12.1.2018.11/m.mozgawa-saj

Cite as:

Mozgawa-Saj, M. (2018) ‘Crime of desecration of a monument or another public place arranged to commemorate a historic event or to honour a person (Article 261 CC)’. *Ius Novum* (Vol. 12) 1, 201–221. DOI: 10.26399/iusnovum.v12.1.2018.11/m.mozgawa-saj